

opštem toku konverzije udesno u Srbiji javljaju se pokušaji uključenja četnika u antifašizam, slično hrvatskom pokušaju prikazivanja domobrana kao netotalitarne struje hrvatskog antifašizma. Do rata u Bosni 1992, uz manje rezerve, možda se i moglo tvrditi da je u oživljavanju fašistoidnog potencijala srpski šovinizam zaostajao za hrvatskim. Međutim nekontrolisani rat u BiH, organizovani genocid i progoni stanovništva, koji su pođednako primenjivale sve zaraćene strane, dovode u sumnju prethodnu tvrdnju. Etničko čišćenje prostora u praksi pravdano šovinističkim patriotizmom, u kojem nema granice između zločina i patriotskog čina, izbrisalo je razlike između imperijalnog i secesionističkog nacionalizma.

Selektivno istorijsko sećanje, međutim, nije oslabilo već je na različite načine i dalje uspešno isinstrumentalizovano. U ratu je istorijom pravdana nekontrolisana ratna odmazda? Uprkos sličnoj praksi, razlike između domaćih šovinizama još uvek su prisutne. Deo hrvatskog nacionalizma 1990-ih lako se fašizovao zbog secesionističke prirode i tradicionalnog pronemačkog kursa, dok je srpski nacionalizam zbog rasejanosti vlastite nacije naginjao imperijalnoj viziji države i antigermanskom kursu formiranom na tradiciji oba svetska rata. Za razliku od Hrvatske, središnja srpska parola u građanskom ratu 1991-95. bila je borba protiv fašizma. U ratnoj srpskoj propagandi antifašizam je bio ključni stav, dok je ovaj sadržaj hrvatska propaganda cenila kao neprikladan. Verovatno je zbog pronemačkog kursa hrvatska propaganda odustala od političke kvalifikacije koja izaziva najžešće emotivno protivljenje. Samo na osnovu različito intonirane propagande bilo bi prebrzo zaključiti da je odnos prema fašizmu u današnjoj Jugoslaviji i Hrvatskoj u osnovi različit. Premda postoji krupna istorijska i dnevna taktičko-politička razilaženja, teško je verovati da je antifašizam u Hrvatskoj u celosti iščezao. Izgleda da je ratna pometnja i moćna propaganda o "ugroženom hrvatskom biću" kod širokih slojeva poljuljala kritičnost prema vlastitoj fašističkoj prošlosti i oslabila sposobnost razlikovanja fašizma od onog što to nije. Premda imperijalni srpski nacionalizam nije manje hegemon od secesionističkog hrvatskog, ipak je rizik od fašizacije nacionalizma bio viši u Hrvatskoj. Ne samo otuda što je razvijeni fašizam deo hrvatske nacionalne prošlosti nego i zato što su Srbi zbog veće rasejanosti na jugoslovenskom prostoru razapeti između nacionalne i jugoslovenske ideje. Osim toga, svaka levica je zainteresovana za kritiku fašizma, a desnica za njegovo ignorisanje ili neutralizaciju. U Sloveniji je bila nešto drugačija situacija. U slovenačkom secesionizmu nije bilo fašizacije niti romantičarskog antisrpstva, nego je prisutna opštija konzervativna kulturtregerska antijugoslovenska ideologija. Službeni slovenački antikomunizam bio je pokriće secesionističkog nacionalnog kursa i zaokreta ka Evropskoj uniji, pa je isticanje žrtava komunizma bilo aktuelnije od podsećanja na slovenačke žrtve od austrijskog fašizma.

Fašizacija svih nacionalizama neobično je ubrzana sa izbijanjem rata u Bosni 1992. godine. Ogledala se u sledećem: genocid pravdan potrebom za zaštitom i čistotom nacije, politička propaganda po obrascu nacionalni prijatelj – neprijatelj, demoniziranje svakog opozicionog mišljenja kao izdaje nacionalne stvari, vrlo sumnjivo šovinističko shvatanje patriotizma itd. U ovom sindromu važan pokazatelj fašizacije je dogma da su najopasniji neprijatelji nacije upravo anacionalne grupe i kosmopolitski pojedinci, a tek potom pripadnici protivničke nacije. Otpor kosmopolitizaciji i mondijalizmu neobično je važan katalizator fašizacije i ima vezivnu ulogu kod novog fašizma, kakvu je imao antisemitizam u razvijenom fašizmu.